

Михайло ВОЙНАРЕНКОдоктор економічних наук, професор,
Хмельницький національний університет**Людмила КОРЧИНСЬКА**аспірант,
Хмельницький національний університет

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено стан та шляхи підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової промисловості Хмельницької області.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, харчова промисловість, інвестування, експорт, імпорт, зовнішньоторговельне сальдо.

За умов глобалізації світового господарства та сучасних тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин посилюється значення зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової промисловості. Через процеси розширення національної економіки України встановлюють нові стандарти здійснення зовнішньоекономічних зв'язків та їх результативності, стимулювання розвитку конкурентних переваг для забезпечення стійких позицій на зовнішньому ринку та впровадження досягнень науки і техніки для підвищення ефективності виробничої діяльності підприємств таких промисловості.

Проблемами організації та управління зовнішньоекономічної діяльності підприємств, стратегіям їх виходу на зовнішні ринки та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції присвячено низку публікацій вітчизняних та іноземних дослідників. Однак система узгодженого розвитку зовнішньоекономічної діяльності та механізми її реалізації на сучасних підприємствах залишаються недостатньо розвинутими.

Результати аналізу наукової літератури з проблем підвищення конкурентоспроможності підприємств при виході на зовнішні ринки показують, що велика кількість наукових праць [Л. Масловська [9], О. Гош [10], А. Касич та С. Дідур [7], П. Леоненко та О. І. Черепніна [11], В. С. Михайлова [8]] присвячена сутності, оцінці та організації зовнішньоекономічної діяльності виробничих систем. Теоретичні засади формування зовнішньої політики віддзеркалені у працях Р. Вернена, Р. Коуза, В. Леонтьєва, Б. Оліна, Д. Рікардо, А. Сміта. Проблеми управління підприємством та фактори, які впливають на його зовнішньоекономічну діяльність, досліджуються в працях таких відомих закордонних і вітчизняних учених-економістів, як Дж. Даннінг, І. Коломієць, В. Колонтай, Ж. Сей, Р. Солоу, Р. Харрод, С. Хаймер та інші.

Аналіз наявних публікацій дозволив зробити висновок про те, що питання вивчення стану та завдань із підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової промисловості Хмельницької області недостатньо висвітлені в сучасній економічній літературі і потребують у подальшому їх дослідження.

Фінансова криза негативно вплинула на стан економік багатьох країн світу, а також і на погіршення показників

зовнішньоекономічної діяльності України та її окремих регіонів. Частка Хмельницької області в загальних обсягах експорту та імпорту країни у 2009 р. становила по 0,6% – це 23 і 18 місце відповідно серед регіонів України. Серед областей-сусідів Хмельниччина посіла четверте місце за експортом після Вінницької (479,0 млн. дол.), Житомирської (363,8 млн. дол.) та Рівненської (322,3 млн. дол.) областей; за імпортом посіла друге місце після Житомирської (398,5 млн. дол.) області [13, с. 4].

Зауважимо, що скорочення обсягів експорту області відбувалось повільніше, ніж скорочення імпорту, тим самим покращився показник сальдо зовнішньоторговельного балансу і коефіцієнт покриття експортом імпорту. Зовнішньоторговельний баланс мав від'ємне сальдо у 29,3 млн. дол. (у 2008 р. – від'ємне у 126,5 млн. дол., у 2005 р. від'ємне у 88,0 млн. дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,89 (0,77 у 2008р. і 0,68 у 2005 р.).

Експорт товарів та послуг Хмельницької області у 2009 р. зменшився, порівняно з 2008 р., на 40,8% і становив 261,5 млн. дол. США, імпорт – на 47,8% і становив 289,6 млн. дол. Від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу склало 28,1 млн. дол. (у 2008 р. – від'ємне у 113,3 млн. дол., у 2007 р. – позитивне у 13,9 млн. дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту дорівнював 0,90 (проти 0,80 у 2008 р. і 1,04 у 2007 р.). Отже, за підсумками 2009 р. продовжувалась тенденція збереження від'ємного сальдо із деяким поліпшенням показника порівняно з 2008 р., що можна пояснити на більш інтенсивним скороченням обсягів імпорту порівняно із скороченням обсягів експорту.

Традиційно лівову частку в обсягах зовнішньоторговельної діяльності області обіймає торгівля товарами. Так, в експорті вона складає 94 %, в імпорті – 95 %, решта – торгівля послугами. Це безумовно негативний момент зовнішньоекономічної діяльності, зважаючи на те, що в країнах з високим рівнем економічного розвитку частка послуг сягає не менше 50 %.

Складні економічні процеси виходу з кризи обумовили низьку зовнішньоторговельну активність підприємств області у 2009 році. Зменшення обсягів експорту товарів, скорочення притоку іноземної валюти до економіки області зумовило низьку платоспроможність імпортерів і значне скорочення імпорту. Обсяги експорту товарів

загалом по Україні у 2009 році, порівняно з попереднім роком, скоротились на 40,7 %, обсяги імпорту товарів – на 46,9 %.

Обсяги експорту та імпорту товарів в області з місяця в місяць упродовж 2009 р. були нижчими за відповідні 2008 р. майже вдвічі.

Щомісячне скорочення показників зовнішньої торгівлі товарами вплинуло на підсумкові показники за 2009 р. Так обсяги експорту товарів у 2009 р. зменшились порівняно з 2008 р. на 41,1 % і становили 246,3 млн. дол., обсяги імпорту товарів зменшились на 49,4 і становили 275,6 млн. дол.

За підсумками 2009 р. позитивне сальдо балансу зовнішньої торгівлі область традиційно мала з країнами-партнерами з СНД (85,9 млн. дол.) та Африки (7,2 млн. дол.), від'ємний баланс торгівлі – з країнами Європи (71,2 млн. дол.), а також з країнами Європейського Союзу (68,1 млн. дол.), Азії (45,4 млн. дол.) і Америки (5,8 млн. дол.). Переважав імпорт над експортом з утворенням від'ємного сальдо у торгівлі з 51 країною світу. Найбільше негативне сальдо утворилось у торгівлі з Республікою Корея, Китаєм, Польщею, Німеччиною, Нідерландами, Туреччиною, Сполученими Штатами Америки, Італією, Австрією і Францією. Позитивне сальдо було значним у торгівлі з Російською Федерацією, Казахстаном, Молдовою, Іраком та Чеською Республікою.

Зовнішньоторговельні операції товарами область здійснювала з партнерами із 98 країн світу.

У 2009 р. експорт товарів відбувався до 73 країн світу. Значною мірою обсяги експорту товарів визначаються взаємовідносинами з країнами СНД (48,9 % від загального обсягу експорту) та Європейського Союзу (35,2 %). Але у 2009 р. набуває значення торгівля підприємств області з країнами азійського та африканського континентів.

У структурі експорту товарів за континентами переважали країни Європи – 35,3 % загального обсягу, менше було вивезено товарів до Азії – 12,4 %, Африки – 3,0 % та Америки – 0,4 %.

Обсяги експорту товарів до країн СНД становили 120,4 млн. дол. і зменшились порівняно з 2008 р. на 58,0 %. Спостерігалось зменшення експорту майже до всіх країн СНД, окрім Вірменії. Скоротились обсяги експорту до традиційно основних партнерів Хмельниччини: до Російської Федерації (на 63,4 %), Казахстану (на 49,3 %), Молдови (на 42,6 %), Білорусі (на 37,7 %).

Обсяги експорту до країн ЄС зменшились на 17,7 % і становили 86,7 млн. дол. Більш як на половину скоротились поставки до Бельгії, Болгарії, Литви, Угорщини. Також значно зменшились експортні поставки до Італії, Німеччини, Словаччини, Франції, Чеської Республіки (37,1 -16,4 %). Серед країн ЄС підприємства області наростили обсяги постачання товарів лише до 5 з них: Греції, Іспанії, Нідерландів, Польщі та Румунії.

Протилежна динаміка обсягів експорту товарів до азійських та африканських країн – поставки збільшились відповідно у 1,6 рази і у 1,9 рази.

Збільшення відбувалось за рахунок зростання експорту до Грузії (на 31,2 %) та Ізраїлю (у 3,9 рази), Нігерії (у 2,1 рази) та Тунісу (у 6 разів).

Стосовно країн Америки можна зазначити, що спостерігалось зменшення поставок на 41,6 %, переважно, за рахунок торгівлі зі Сполученими Штатами Америки.

Імпортні товари надходили в область із 81 країни світу. Структура надходжень за континентами виглядає так: імпорт з країн Європи становив 57,3 % від загального його обсягу (у т. ч. з країн Європейського Союзу – 56,2 %), Азії – 27,6 %, країн СНД – 12,5 %, Америки – 2,6 %, Африки та Австралії і Океанії – по 0,0 %. У 2009 році обсяги імпорту з країн Європейського Союзу становили 154,8

млн. дол., причому зменшились порівняно з 2008 р. на 38,3%, передусім, за рахунок торгівлі зі Швецією (на 86,2 %), Угорщиною (на 68,6 %), Францією (на 55,8 %), Німеччиною (на 49,2 %) та Польщею (на 26,6 %). Водночас з Нідерландів обсяги імпорту збільшились у 3,2 рази.

У 2009 році відбулась переорієнтація товарних потоків з країн СНД на товари з країн азійського регіону. Так, обсяги імпорту з країн Азії становили 76,0 млн. дол., з країн СНД – 34,5 млн. дол. (у 2008 р. – 110,2 млн. дол. і 162,6 млн. дол. відповідно).

Проти 2008 р. імпорт з країн СНД зменшився у 4,7 раза, на що вплинуло скорочення поставок з Російської Федерації (у 5,4 рази) та Білорусії (у 1,6 рази).

Поставки товарів з країн Азії скоротились на 31,1 %, серед них – з Китаю (на 26,0 %) та Республіки Корея (на 23,5 %), водночас, збільшився імпорт з Туреччини (на 45,4 %).

Обсяги імпорту з країн Африки зменшились у 7,9 рази переважно за рахунок торгівлі з Південною Африкою (у 3,1 рази).

На скорочення імпорту з країн Америки (у 2,4 рази) вплинуло зниження активності підприємств у торгівлі зі Сполученими Штатами Америки (у 2,6 рази).

Упродовж останніх років для області характерним було перевищення імпортних поставок над експортними з країнами Європи, Азії та Америки і, як результат, від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі з цими країнами.

Основу товарного експорту області становили машини, обладнання та механізми, полімерні матеріали, пластмаси, вироби з каменю, гіпсу, цементу, кераміки, скла, а також продукція харчової промисловості. Інформацію про зовнішню торгівлю продукцією підприємств харчової промисловості Хмельницької області наведено в таблиці 1.

Найбільшу питому вагу у структурі експорту (за підсумками 2009 р.) харчовими продуктами Хмельницької області мають такі товарні групи: до країн СНД – молоко та молочні продукти, яйця (36,04 %), продукція борошномельного виробництва (34,76 %) та м'ясо і субпродукти харчові (11,22 %); до інших країн – молоко та молочні продукти, яйця (60,26 %), їстівні плоди і горіхи, цитрусові (18,18 %), продукція борошномельного виробництва (11,61 %) та напої алкогольні та безалкогольні, оцет (5,35 %).

Водночас, у 2009 році порівняно з відповідним періодом 2008 р. відбулося суттєве зменшення експорту за такими товарними позиціями: продукти переробки плодів, овочів – на 83,03 % (на 3564,5 тис. дол. США); напої алкогольні і безалкогольні, оцет – 81,47 % (на 3047,0 тис. дол. США); какао та продукти з нього – 80,7 % (на 2292,2 тис. дол. США); жири і масла тваринного та рослинного походження – 40,65 % (на 23,7 тис. дол. США); продукція борошномельного виробництва – на 39,9 % (на 8235,2 тис. дол. США).

У товарній структурі імпорту харчових продуктів Хмельницької області у 2009 р. найбільшу питому вагу мають такі товарні групи: їстівні плоди і горіхи, цитрусові (35,04 %), м'ясо і субпродукти харчові (31,96 %), какао та продукти з нього (12,50 %), кава, чай, прянощі (9,44 %), овочі, коренеплоди (8,69 %) та інше.

Найбільший ріст імпорту в 2009 р. порівняно з відповідним періодом 2008 р. відбувся за такими товарними групами, як: їстівні плоди і горіхи, цитрусові (на 1447,1 тис. дол. США); овочі, коренеплоди (на 866,0 тис. дол. США); кава, чай, прянощі (на 570,9 тис. дол. США); цукор та вироби з нього (на 4,3 тис. дол. США).

До країн СНД у 2009 р. Хмельницька область експортувала 44,41 % харчових продуктів, до інших країн – 55,59 %. Найбільші обсяги експортних поставок

Таблиця 1. Зовнішня торгівля продукцією підприємств харчової промисловості Хмельницької області [13]
тис. дол. США

Товарні групи	2008 рік		2009 рік		У % до 2009 року
	Країни СНД	Інші країни	Країни СНД	Інші країни	
Експорт	35743,8	22168,0	25126,3	31443,90	97,68
М'ясо і субпродукти харчові	-	-	2819,9	-	-
Молоко і молочні продукти, яйця	10613,3	6743,5	9808,9	18947,3	165,67
Овочі, коренеплоди	412,6	184,7	288,7	843,3	189,51
Продукція борошномельного виробництва	19682,8	936,3	8733,2	3650,7	60,1
Жири і масла тваринного та рослинного походження	-	58,3	34,6	-	59,35
Цукор та вироби з нього	667,5	209,1	831,9	32,5	98,61
Какао та продукти з нього	2248,5	592,0	482,4	65,9	19,3
Їстівні плоди і горіхи, цитрусові	-	5384,8	748,1	5715,9	120,04
Продукти переробки плодів, овочів	1209,8	3083,2	221,0	507,5	16,97
Напої алкогольні і безалкогольні, оцет	909,3	4976,1	1157,6	1680,8	48,23
Імпорт	-	9597,20	30,5	10967,2	114,59
М'ясо і субпродукти харчові	-	3646,8	-	3514,9	96,38
Риба і рибопродукти	-	25,4	-	24,2	95,28
Молоко і молочні продукти, яйця	-	50,7	-	-	-
Овочі, коренеплоди	-	89,6	-	955,6	1066,52
Їстівні плоди і горіхи, цитрусові	-	2406,4	-	3853,5	160,14
Кава, чай, прянощі	-	467,4	-	1038,3	222,14
Продукція борошномельного виробництва	-	8,6	-	0,5	5,81
Цукор та вироби з нього	-	201,2	0,1	205,4	102,14
Какао та продукти з нього	-	2693,3	30,4	1374,6	52,17
Продукти переробки плодів, овочів	-	1,3	-	0,2	15,38
Напої алкогольні і безалкогольні, оцет	-	6,5	-	-	-
Сальдо зовнішньоторговельного обороту	35743,8	12570,8	25095,8	20476,7	94,32

здійснювались до Російської Федерації – 32,9 %, Німеччини – 11,9 %, Польщі – 7,0%, Чеської Республіки – 5,5 %, Казахстану – 4,7 %, Молдови – 4,4 %, Білорусі – 3,3% від загального експорту харчових продуктів.

Із країн СНД у 2009 р. в Хмельницьку область імпортовано 0,28 % харчових продуктів, із інших країн – 99,72 %. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі імпорту мали: Німеччина – 17,8 %, Польща – 15,3 %, Республіка Корея – 10,7 %, Китай – 10,4 %, Російська Федерація – 8,2 %, Нідерланди – 6,6 %, Туреччина – 5,8 %.

Негативним є те, що обсяг імпорту у 2009 р. порівняно з 2008 р. збільшився на 14,59 %. Імпортуються найбільше у 2009 р. овочі та коренеплоди, кава, чай, прянощі, їстівні плоди, горіхи, цитрусові та цукор та вироби з нього. А загалом, сальдо зовнішньоторговельного обороту позитивне на продукти харчової промисловості як у 2008 р., так і у 2009 р.

Сьогодні нормативно-правовою базою, яка регулює зовнішньоекономічну діяльність в Україні, є: Митний кодекс України, Закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про Митний тариф України», «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про місцеве самоврядування» та Концепція державної регіональної політики.

Також для уникнення непрозорих схем ввезення на митну територію України м'ясної сировини було прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 03.12.2008 р. за №1078, якою забороняється ввезення на митну територію України товарів групи 02 згідно з УКТ ЗЕД як давальницької сировини і проведення операцій, пов'язаних з її переробкою на території України.

З метою впорядкування ввезення на митну територію України м'яса птиці та м'яса свиней було прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 27.12.2008 за

№1123, відповідно до положень якої імпорт зазначених видів продукції, а також сало, свинячий жир і жир свійської птиці підлягають ліцензуванню.

Згідно з додатком до Закону України «Про Митний тариф України» на сьогодні діють такі ставки ввізного мита (у % до митної вартості товару) на м'ясо і м'ясопродукти (група 02 за УКТ ЗЕД) [6]:

- м'ясо великої рогатої худоби свіже, охолоджене чи заморожене – 15 %;
- свинина свіжа чи охолоджена – 12 %;
- свинина заморожена – 10 %;
- субпродукти харчові ВРХ, свиней, овець, кіз свіжі, охолоджені та заморожені – 10 %-15 %;
- м'ясо та харчові субпродукти свійської птиці свіжі, охолоджені та заморожені – 5 %-15 %;
- сало, свинячий жир та жир свійської птиці – 15 %;
- ковбаси та аналогічні вироби з м'яса – 15 %;
- готові чи консервовані продукти з м'яса – 10 %-20 %.

Вигідне транспортно-географічне положення разом із значними ресурсами в умовах ринкового реформування економіки України створюють потенційні можливості для залучення коштів іноземних інвесторів у промисловість Хмельницької області.

У сучасних умовах іноземні інвестиції виступають найважливішим способом забезпечення умов виходу держави з економічної кризи, сприяють впровадженню нових технологій, сучасних видів устаткування, передового досвіду іноземних підприємств, методів управління та виробничої культури, збільшенню продуктивності праці, підвищенню добробуту населення тощо.

Загальний обсяг залучених в економіку Хмельницької області прямих іноземних інвестицій на 1 січня 2010 року становив 219,7 млн. дол. США, що на 59,9 % більше, ніж на

1 січня 2009 року і у 3,3 рази більше, ніж на 1 січня 2005 року.

Частка Хмельницької області в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій, залучених до економіки України, становила 0,5%. За обсягами прямих іноземних інвестицій область посідала 18 місце. Серед областей-сусідів Хмельниччина займала друге місце після

Рівненської (275,5 млн. дол.) області. Щодо обсягу прямих іноземних інвестицій на особу, то по Україні він становить 872,6 дол. і Хмельниччина (164,6 дол.) посідає третє місце серед сусідніх областей після Рівненської (239,5 дол.) та Житомирської (166,9 дол.). Обсяг іноземних інвестицій в область поступово зростає (див. таблицю 2).

Таблиця 2. Прямі іноземні інвестиції в харчову промисловість Хмельницької області станом на 1 січня 2010 року [12]

	Роки								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
в тис. дол. США	2622,2	2611,4	2895,1	4242,1	4190,4	4660,8	4742,1	4128,0	4092,6

За весь час інвестування найбільше інвестицій до підприємств області внесено нерезидентами з Нідерландів, Кіпру, Віргінських Британських Островів, Німеччини, Польщі, Російської Федерації, Сполученого Королівства, Сполучених Штатів Америки, Швеції та Ізраїлю, яким належить 96 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій.

Найбільша частка іноземного капіталу в економіці Хмельниччини належить Нідерландам (46,0 %, або 101,1 млн. дол.). Про наявність прямих іноземних інвестицій звітувало 141 підприємство Хмельницької області. Провідні місця за обсягами інвестицій посіли Кам'янець-Подільський район – 94,4 млн. дол. (43,0 % обсягу іноземного капіталу), м. Хмельницький – 79,2 млн. дол. (36,1 %), Хмельницький район – 12,5 млн. дол. (5,7 %) та м. Кам'янець-Подільський – 11,5 млн. дол. (5,3 %).

Зацікавленість викликали 15 галузей економіки області, серед яких значну частку вкладень отримують сільське господарство та харчова промисловість.

Найбільший обсяг прямих інвестицій у харчову промисловість Хмельницької області у 2009 році отримано зі Сполучених Штатів Америки – 1956,3 тис. дол. США, Кіпру – 553,0 тис. дол. США, Віргінських та Британських островів – 263,5 тис. дол. США та Сполученого Королівства – 192,5 тис. дол. США [12, с. 20-23].

Збільшення обсягу іноземних інвестицій у 2009 році порівняно з 2005 роком в підприємства харчової промисловості області відбулося наступним чином: Кіпр на 186,4 тис. дол. США та Сполучені Штати Америки – на 390,2 тис. дол. США.

Переважаюча частина іноземних інвестицій отримана підприємствами колективної форми власності, решта – приватної та державної.

Зовнішньоекономічна діяльність на сучасному етапі є надзвичайно динамічною, вона перетворилася у важливу сферу економіки України. Незважаючи на загальну світову тенденцію до зростання, за підсумками 2009 року обсяги експорту продукції харчової промисловості Хмельницької області зменшилися на 2,32 %, імпорт збільшився на 14,59 % порівняно з 2008 роком, зберігалось позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу. Іноземне інвестування підприємств харчової промисловості Хмельницької області не зазнало значних змін. За підсумками 2009 року зафіксовано зменшення обсягів знаходжень порівняно з обсягами, що надійшли у 2006-2008 рр.

Потенціал співпраці, зважаючи на велику інвестиційну ємність регіону, використовується ще не повною мірою. Пріоритетними напрямками у сфері залучення інвестицій залишаються такі, що спрямовані на розвиток агропромислового комплексу, створення нових і реконструкція діючих потужностей харчової та переробної галузей.

Експортні можливості підприємств харчової

промисловості Хмельницької області з іноземними інвестиціями такі: мед бджолиний натуральний, сухофрукти – потенційно можуть експортуватися до країн ЄС, солод – до Російської Федерації; цукор-пісок білий буряковий – до країн СНД; сік яблучний концентрований неосвітлений – до Німеччини, Угорщини, Польщі; макаронні вироби – до Білорусії, Російської Федерації, Молдови.

Підприємства різних форм власності, зацікавлені в отриманні прямих інвестицій, шукають співробітництва для забезпечення підприємств новими технологіями та досвідом менеджменту. В умовах економічної кризи складно гарантувати конкурентоспроможність вітчизняної економіки щодо залучення іноземних інвестицій, оскільки інвестори стикаються з надмірною бюрократизацією і корумпованістю процедури оформлення інвестицій, декларативним характером вітчизняного законодавства, неузгодженістю окремих положень нормативно-правових актів та високої централізації процесу управління іноземними інвестиціями. Для активізації інвестування необхідно вдосконалювати державне управління процесами залучення іноземних інвестицій на регіональному рівні, здійснювати переміщення «центру ваги» прийняття рішень щодо залучення зарубіжних капіталів на регіональний рівень.

Список літератури

1. Про Митний тариф України [Електронний ресурс] : закон України від 05 квітня 2001 року №2371-III. – Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>. – Назва з екрану.
2. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 16 квітня 1991 року №959-XII. – Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>. – Назва з екрану.
3. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18 вересня 1991 року №1560-XII. – Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>. – Назва з екрану.
4. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 21 травня 1997 року №280/97-ВР. – Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>. – Назва з екрану.
5. Про режим іноземного інвестування [Електронний ресурс] : закон України від 19 березня 1996 року №93/96-ВР. – Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>. – Назва з екрану.
6. Митний кодекс України [Електронний ресурс] від 11 липня 2002 року №92-IV. – Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>. – Назва з екрану.
7. Касич, А. О. Структурні характеристики зовнішньої торгівлі України [Текст] / А. О. Касич, С. В. Дідур // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1 (79). – С. 85-93.
8. Михайлов, В. С. Формування статистики зовнішньоекономічної діяльності в Україні [Текст] / В. С. Михайлов // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 6 (36). – С. 132-136.
9. Масловська Л. Управлінські аспекти зовнішньоекономічної діяльності України в перехідний період [Текст] / Л. Масловська // Економіка України. – 2006. – № 8. – С. 67-72.

-
10. Гош, О. Суперечливості зовнішньоекономічних відносин України [Текст] / О. Гош // Економіка України. – 2006. – № 11. – С. 77-88.
 11. Леоненко, П. М. Зовнішньоекономічна діяльність України: сучасні тенденції [Текст] / П. М. Леоненко, О. І. Черепніна // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 2(44). – С. 75-84.
 12. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності Хмельницької області у 2000-2008 роках [Текст] : статистичний збірник / за ред. В. В. Скальського. – Хмельницький, 2009. – С. 39.
 13. Зовнішньоекономічна діяльність Хмельницької області у 2009 році [Текст] : економічна доповідь / за ред. В. В. Скальського. – Хмельницький, 2009. – С. 20.

РЕЗЮМЕ

Войнаренко Михаил, Корчинская Людмила

Внешнеэкономическая деятельность предприятий пищевой промышленности

В статье исследуется состояние и пути повышения эффективности внешнеэкономической деятельности предприятий пищевой промышленности Хмельницкой области.

RESUME

Voynarenko Michael, Korchynska Ludmila

Foreign trade of the food industry

The article examines the situation and ways to improve foreign trade enterprises of food industry Khmelnytsky region.

Стаття надійшла до редакції 13.10.2010 р.